

Sbírka kázání moravského superintendenta církve evangelické helvétského vyznání Michala Blažka, 1789–1790

The collection of sermons by Michael Blažek, superintendent of the Evangelical Church of Czech Brethren, 1789–1790

PhDr. Renáta Modráková / Národní knihovna České republiky (National Library of the Czech Republic), Klementinum 190, 110 00 Praha 1

Resumé:

Zpráva o nákupu raně novověkého rukopisu z let 1789–1790, obsahujícího sbírku dvaceti kázání Michala Blažka, moravského superintendenta církve evangelické helvétského vyznání s podrobným popisem rukopisu, jeho obsahu, formy včetně okolností nákupu.

Klíčová slova: rukopis, literatura, evangelická církev, Michal Blažek, Morava, kázání, Velká francouzská revoluce

Summary:

The article brings news about an early-modern manuscript recently purchased by the National Library in Prague. It was written in the years 1789-1790 by Michal Blažek, the Moravian superintendent of the Evangelical Church of the Czech Brethren, and contains twenty sermons. Circumstances of the purchase are given and the manuscript is described, analysed, and evaluated for its overall merit.

Keywords: manuscript, literature, Evangelical Church, Czech Brethren, Michal Blažek, Moravia, sermons, French Revolution

Národní knihovna České republiky v tomto roce zakoupila od soukromého sběratele novověký rukopis obsahující sbírku kázání. Pro nákup mluvilo od počátku několik cenových faktů. Za prvé to byla zajímavá osobnost autora, člena helvétského sboru, potvrzující značný přínos tohoto rukopisu pro poznání kulturních dějin českých zemí. Dále to byla samotná jazykově česká kázání prokazující vysokou výpovědní hodnotu pro dějiny české literatury. A v neposlední řadě byl zajímavým také „druhý“ život tohoto rukopisu, jeho následné putování po různých vlastnících a jeho další recepce v literatuře.

Úvodem je třeba říci, že nákupy rukopisů jsou v globálním měřítku spíše ojedinělé. Nalézt vhodný a po právní stránce nezpochybnitelný rukopis je vždy malým zážrakem. Nákup rukopisu, jako byl například Fragment Dalimilovy kroniky (NKP XII E 17)¹, byl

1 Blíže viz http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-NK-CR_XII_E_17_481A7Q1-cs [cit. 2019-10-04]; *Dalimilova kronika. Pařížský zlomek latinského překladu*. Praha: Gloriet ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky, Praha 2005. ISBN 80-86644-64-2. BROM, V. Der „Lateinische Dalimil“ – ein wichtiger Quellenfund für die lateinische Mediävistik, Bohemistik und Germanistik. *Germanoslavica*. 2006, 17(1–2), 165–170; KUBÍK, V. Na okraj k problémům Pařížského Dalimila a knize Pavola Černého: Pařížský fragment kroniky tzv. Dalimila a jeho iluminátorská výzdoba. *Studie o rukopisech*. 2012, 42, 163–170 a mnohé jiné.

výjimečný v horizontu celého století. I „levnější“ nákupy, jakými byly v nedávné době nákupy modlitební knihy Anny Kateřiny Karbanové z Volšan (NKP XVI H 89²) nebo pozdně středověkého rukopisu obsahujícího německé modlitby (NKP XVI H 91), jsou spíše výjimečné. Zakoupený rukopis je jednoznačně velkým ziskem, který ve značné míře obohatí výzkum literatury a kultury českých zemí v 18. století. A nejen z tohoto důvodu si zaslouží větší pozornost.

Rukopis³ obsahuje sbírku kázání moravského superintendenta církve evangelické helvétského vyznání Michala Blažka z let 1789 a 1790. Michal Blažek (1753–1827)⁴ byl reformovaný kazatel slovenského původu. V jeho osobnosti se plně odrazilo problematické postavení evangeliků tolerančních církví 18. století. Narodil se v Senici a pocházel z rodiny českých pobělohorských emigrantů usazených ve Skalici. Po studii v Prešpurku a Debrecině působil jako vychovatel v rodinách uherských šlechticů (například v rodině barona Gedeóna Rádaye). Podnikl četné cesty za vzděláním (1780–1782 do Basileje, Lausanne, Göttingenu, Marburku a Halle). Rychle zareagoval na vydání tolerančního patentu⁵ (13. 10. 1781) císařem Josefem II. a začal působit jako reformovaný evangelický kazatel. Byla to osobnost vzdělaná, v jistých směrech tolerantní, snažící se působit jako spojovací článek v nesoudrodé společnosti. Ačkoli byl vzdělavcem, navíc značně kulturně činným, usadil se v menším městečku Jimramov na Českomoravské vrchovině, spadajícím pod poličský seniorát. Tam konstituoval aktivní sbor věřících, který je do dnešních dob plně činný⁶. Tam 19. 11. 1827 ve věku 74 let zemřel, na tamním hřbitově byl také pohřben. V jeho životě se prolínaly osudy jeho soukmenovců z poměrně moravské lokality s životy vyšších, především intelektuálních vrstev několika evropských zemí. S nimi během svého působení na Moravě Michal Blažek udržoval četné aktivní kontakty. Jeho značné přednosti jej záhy vynesly do pozice prvního superintendenta evangelické církve helvétského vyznání, tj. nejvyššího představitele této církve na Moravě (v letech 1784–1827). Styky se vzdělanými soudobými vrstvami jej také přivedly do okruhu svobodných zednářů, iluminátů.

Sbírka kázání vznikla v rozmezí let 1789 až 1790. Jako místa původu byly identifikovány dvě lokace, jednak již zmíněný Jimramov, dále také nedaleké Daňkovic (obojí poblíž Nového Města na Moravě v bývalém okrese Žďár nad Sázavou). Obě místa jsou pevně spojena s Blažkovým aktivním kazatelským působením, i když hlavní základna byla v Jimramově.

Drobný kodex zahajuje latinsky psaný rejstřík dvaceti perikop a k nim případajících nedělí. Následující kázání jsou psána v češtině v tomto pořadí: první kázání k 18. neděli po Svaté Trojici, sepsané v Jimramově (Matouš 18, 1–2), druhé kázání k páté neděli po Zjevení Páně (Lukáš 2, 33–40), dále třetí kázání k 2. knize Mojžíšově 9, 22–35,

2 Viz blíže SVOBODOVÁ, M. *Modlitební kniha exulantky Anny Kateřiny Karbanové z Volšan* (v tisku).

3 Citován BOLOM-KOTARI, S. *Svoboda svědomí: Superintendent Michael Blažek a protestantská společnost pozdního osvícenství*. Praha: Historický ústav, 2016, s. 518.

4 Více viz vyčerpávající publikace BOLOM-KOTARI, S. 2016; méně podrobně také VOŠAHLÍKOVÁ, P. a kol. *Biografický slovník českých zemí: 5. sešit: Bi-Bog*. Praha: Libri, 2006, ISBN 80-7277-214-7. s. 552–553. Mimochodem, je to skutečně onen reformovaný zednář Blažek, uvedený v knize Jana Karafiáta KARAFIÁT, Jan. *Paměti spisovatele Broučků. Část první, doba jimramovská*. Praha: Ferd. Kavka, 1919, s. 57.

5 Blíže například MELMUKOVÁ-ŠAŠECÍ, E. *Evangelici v rané toleranční době v Čechách a na Moravě*. 2. vydání. Neratovice: Verbum, 2017. ISBN 978-80-903920-7-6.

6 Jimramovským farářem byl také Jan Keller, narozen 1942, jeden ze signatářů Charty 77.

čtvrté kázání k Lukášovi 14, 1–11, páté kázání opět k Lukášovi 16, 9–14⁷, šesté kázání k Markovi 7, 31–34, sedmé kázání k Janovi 16, 5–19, osmé kázání k Lukášovi 15, 21, deváté kázání k Lukášovi 5, 1–11, desáté kázání k Matoušovi 5, 20–26, jedenácté kázání k Markovi 8, 1–9, dvanácté kázání k Matoušovi 7, 13–14, třinácté kázání k Lukášovi 10, 23–24, čtrnácté kázání k Matoušovi 6, 24–34, patnácté kázání k Lukášovi 17, 11–19, šestnácté kázání k Izajášovi 55, 10–11, sedmnácté kázání opět k Izajášovi 5, 7, osmnácté kázání na Žalm 65, 16–19, devatenácté kázání k Matoušovi 13, 24–30. Poslední kázání je nedatované a bez lokace a popisuje Podobenství o rozséváči, uvedené v Lukášově evangeliu 8, 4–16. Celý rukopis byl sepsán přímo Michalem Blažkem. Zvolený jazyk a forma textu prokazují, že to byla vzdělaná a jazykově nadaná osoba (viz recepcí knihy H. G. Zerrennera *Predigten*⁸). Po obsahové stránce je patrné, že Blažek do svých kázání promítal aktuální dění (Velká francouzská revoluce)⁹.

Práce Sixta Boloma-Kotariho vyčerpávajícím způsobem dokládá, že Michal Blažek sepsal celou řadu dalších textů (vedle kázání¹⁰ tři pamětní záznamy, částečně autobiografické)¹¹. Plnohodnotně dokázal propojovat „velký“ svět elitní vrstvy vzdělanců a „malý“ svět svých farníků (například recepcí obav ze šíření revolučních myšlenek a nálad uvnitř moravské společnosti). Nemluvě o reflexi vnímání postavení helvétské reformované církve v moravské společnosti a jejích každodenních snah o prosazení se.¹² Nezapomeňme, že toto období krátce po vydání patentu bylo pro reformační církve zcela klíčové. Nově nabytá svoboda, doslova „vyvedení z ilegality“¹³, jim umožňovala vstup uvnitř české a moravské společnosti a prosazení se na poli hospodářském i kulturním. Na poli kulturním charakterizuje toto období nejlépe termín „osvícené obrození“, vystihující vztah pozdního osvícenství a národního obrození.

Rukopis měl především praktický účel, čemuž odpovídá i jeho poněkud prostá podoba. Zvolený papír je spíše střední kvality. Zcela chybí jakékoli dekorativní prvky. Kázání jsou nadepsána zkráceným titulem. Text je psán v čisté podobě a prakticky neobsahuje dodatečné poznámky. Forma kázání je přehledná, díky oddělení jednotlivých kázání prázdnými listy je usnadněna rychlá orientace. Každé kázání je nadepsáno arabskými číslicemi dle jeho pořadí v rukopisu, konvenujícího s obsahem perikop na počátku. Rukopis nebyl profoliován.

7 Přepis 5. kázání O pokoře a pyše (vysokomyslnosti) k 11. neděli po svátku Svaté trojice viz BOLOM-KOTARI, S., 2016, s. 459–466.

8 ZERRENNER, H. G. *Predigten, ganz und stückweise, für die lieben Landleute*. Magdeburg–Leipzig, 1785.

9 Obecně například MEJDŘICKÁ, K. *Listy ze stromu svobody*. Praha: Mladá Fronta, 1988. ISBN 80-204-0024-9; MEJDŘICKÁ, K. *Čechy a francouzská buržoazní revoluce*. Praha: Československá společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí, 1959.

10 Dochována vesměs v archivu FS ČCE v Jimramově, sign. R-III-G-12.

11 Blíže BOLOM-KOTARI, S., 2016, s. 23–24; jmenovitě *Předcházející – Spojení. Novější Historie s starou, Církvi evangelických (reformirských) v Čechách a v Moravě, 1782–1783* (Státní okresní archiv ve Žďáru nad Sázavou, fond Archiv obce Jimramov, inv. č. 185); *Poznamenání o církvi obnovené (reformirské) Jimramovské, tvořící úvodní část kroniky církevního sboru, nazvané Památnosti Evangelické Církve H. V. Jimramovské (evangelická fara Jimramov); veršované vzpomínky*, cca 1797 (Horácké muzeum v Novém Městě na Moravě, inv. č. 3239).

12 MACEK, O. *Po vzoru Berojských: život i víra českých a moravských evangeliků v předtoleranční a toleranční době*. Praha: Kalich, 2008. ISBN 978-80-7017-088-5; dále také TINKOVÁ, D. *Jakobín v sutaně. Neklidní kněz, strach z revoluce a konec osvícenství na Moravě*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0441-7.

13 Viz přebal knihy BOLOM-KOTARI, S., 2016.

Nyní je rukopis vevázán do lepenkových desek, které jsou s největší pravděpodobností původní. Pokryv desek je tvořen barevným papírem (původně asi červené barvy, nyní spíše hnědé). Na hřbetu je původní pokryv stržen, přičemž jsou patrné jednotlivé složky vazby. Rohy přední desky jsou částečně poškozeny. I přesto lze konstatovat, že nyní je rukopis spíše v dobrém stavu.

Na přední předsádce se dochoval vlastnický příspěvek Otty Proseka („Ota Prosek“)¹⁴. Ten působil v letech 1933–1946 v Jimramově jako farář Českobratrské církve evangelické (ČCE). Narodil se nejspíše v roce 1904 a ordinován byl 25. 11. 1928. Postupně působil v Praze 5 (1929), Hvozdnici (1929–1933), Poličce (1947–1960) a nakonec v Praze-Holešovicích (1960–1976). V Praze také zemřel. Další osudy rukopisu nejsou známy. Dle slov původního majitele se během devadesátých let rukopis objevil v jednom z pražských antikvariátů. Odtud byl zakoupen za spíše nižší cenu – antikvář si zjevně nebyl plně vědom významu, jaký tento rukopis pro poznání novověkých dějin má. Soukromý majitel ponechal rukopis ve své sbírce až do tohoto roku. Jsa si vědom významu rukopisu, nabídl jej přednostně k odkupu Oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR.

Odborníci na rukopisy Národní knihovny ČR s rozhodnutím příliš neotáleli a po vyjednání všech nezbytných administrativních procedur knihovna rukopis na podzim tohoto roku od majitele zakoupila. Uvedený rukopis po obsahové stránce doplňuje jazykově české novodobé rukopisy, umístované přednostně do Národní knihovny ČR již od dob jejího založení. Mezi jednotlivými signaturními řadami lze sledovat vývoj jazykově českých kázání přes celá století. Zároveň je také možné srovnat tento rukopis s dobově i obsahově podobnými texty.

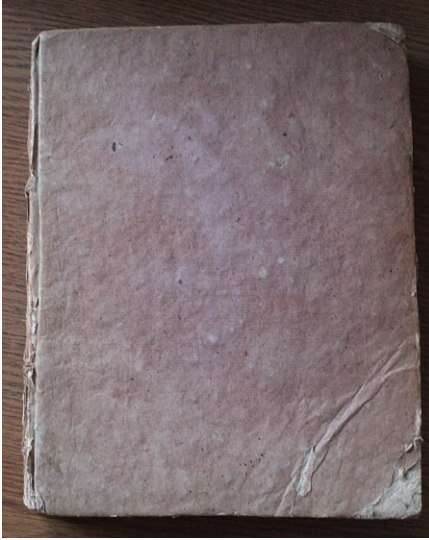
Rukopis byl již v minulosti částečně podchycen v publikaci Sixta Bolom-Kotariho Svoboda svědomí. Omezené možnosti knihy dovolily jen rámcový průzkum tohoto textu. Přednostní digitalizace tohoto rukopisu, ideálně plánovaná na rok 2021, zpřístupní kodex širšímu okruhu badatelů a nabídne jej také ke komparaci se soudobými texty.

Prezentovaný rukopis je cenným přírůstkem do sbírek Národní knihovny ČR. Lze předpokládat zvýšený zájem zejména ze strany odborníků na průzkum lokálních dějin moravského venkova, stejně tak i církevních a kulturních dějin. Na závěr je nutno dodat, že rukopis si zvýšený zájem opravdu zaslouží a že o dějinách 18. století ještě nevpověděl vše.

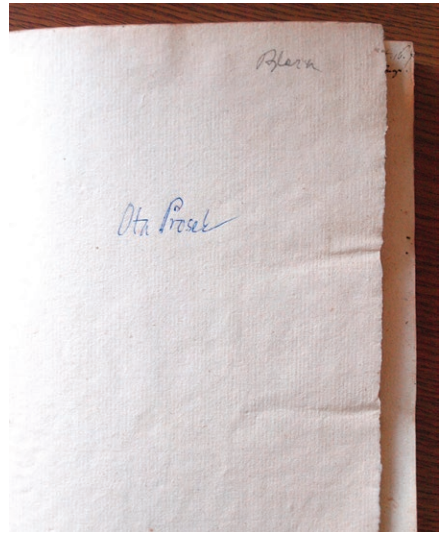
MODRÁKOVÁ, Renáta. Sbíрка kázání moravského superintendenta církve evangelické helvétského vyznání Michala Blažka, 1789–1790. *Knihovna: knihovnická revue*. 2019, 30(2), 91–95. ISSN 1801-3252.

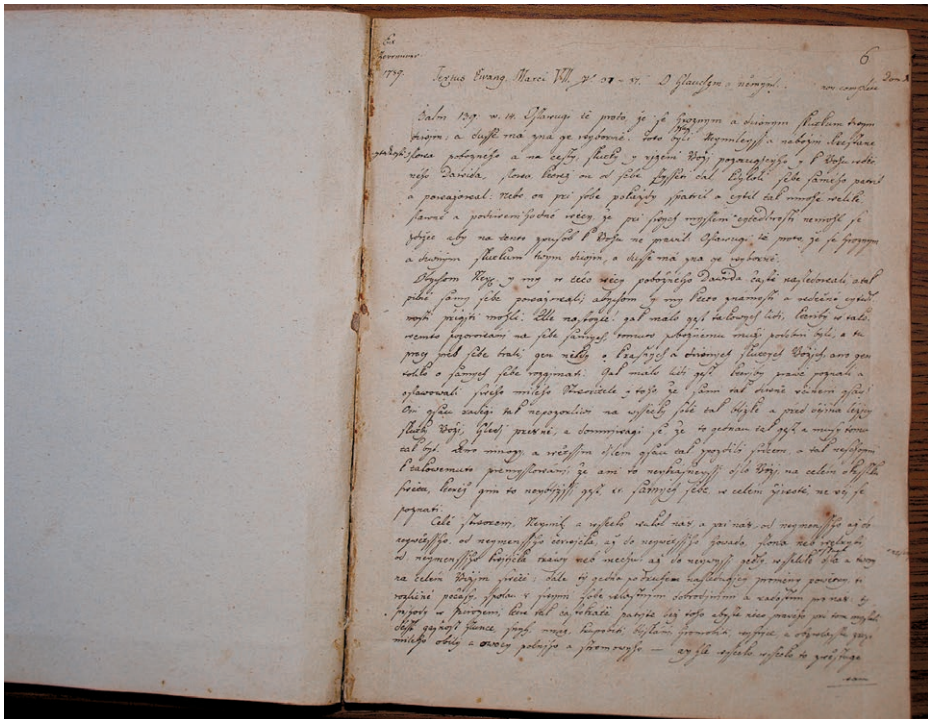
14 Informace o jeho osobnosti jen rámcově čerpány z https://www.evangelnet.cz/cce/kazatel/1023-ota_prosek [cit. 2019-10-09].

Obr. 1 Vazba rukopisu tvořená lepenkovými deskami

Obr. 2 Vlastnická poznámka Oty Proseka, faráře Českobratrské církve evangelické (přední předsádka)

Obr. 3 Začátek šestého kázání k Markovi 7, 31–34, napsaného Michalem Blážkem v roce 1789 (fol. 29r)